

નવસારીની લડાઈ, 737 એડી - કેવી રીતે ગુજરાતના અવનિજનાશ્રય પુલકેશિન (નવસારિકાના ચાલુક્યો) એ આરબોને હરાવ્યા

અવનિજનાશ્રય પુલકેશિન – ચાલુક્ય શાસક જેણે ભારતને ઇસ્લામિક બનવાથી બચાવ્યું

અવનિજનાશ્રય પુલકેશિન! ગુજરાત અને દક્ષિણ ભારતના કેટલાક ભાગો સિવાય, ભારત માતાના આ બહાદુર પુત્રનું નામ વિસ્મૃતિમાં છે. પૂર્વથી પશ્ચિમ, ઉત્તરથી દક્ષિણ સુધીના આપણા સેંકડો અને હજારો શૂરવીર પૂર્વજોની જેમ, જેમને ઇતિહાસના પુસ્તકોમાં સ્થાન મળતું નથી, તેમનું નામ અસંગત છે. તેઓ ગુજરાતના સૌથી શરૂઆતના સામંતવાદી સરદારોમાંના એક છે, જેમણે આરબોના હુમલાઓને બહાદુરીથી ઠપકો આપ્યો હતો. તેણે લગભગ 737 સીઇમાં નવસારી નજીકના ભીષણ યુદ્ધમાં આરબોને હરાવ્યા હતા.

ગુજરાત વિશે વિચારો. આ પ્રદેશની પ્રાચીન વસાહતો 4000-6000 વર્ષ પહેલાંના સમૃદ્ધ શહેરના અસ્તિત્વની પુષ્ટિ કરતા પુરાતત્વીય પુરાવાઓ દ્વારા પુષ્ટિ મળે છે. આ કૃષ્ણની દ્વારકા હતી. આ ઉપરાંત, આ પ્રદેશમાં પથ્થર યુગની વસાહતોના અસંખ્ય પુરાતત્વીય પુરાવા છે. અને આ વિસ્તારમાં સિંધુ ખીણના ખોદકામથી કોણ પરિચિત નથી. અહીંના પ્રાચીન બંદરો રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય વેપાર કેન્દ્રો તરીકે સેવા આપતા હતા. નંદ, મૌર્ય, સાતવાહન, ગુપ્તો ત્યારબાદ મૈત્રક, ગુર્જર પ્રતિહાર, રાષ્ટ્રકુટ, પલાસ અને સોલંકી ચાલુક્યોએ આ પ્રદેશ પર શાસન કર્યું. તેના પછી ઇસ્લામિક શાસન અને વસાહતો.

વાતાપીના ચાલુક્યોના વસાહોએ 7મી અને 8મી સદી દરમિયાન નવસારિકા (આધુનિક નવસારી) ખાતે રાજધાની સાથે ગુજરાતના ભાગો પર શાસન કર્યું. દક્ષિણ ગુજરાતના આ સામ્રાજ્યો ચાલુક્ય રાજા દ્વારા મોકલવામાં આવેલા દળ દ્વારા પરાજિત કરવામાં આવ્યા હતા. અસંખ્ય ચાલુક્ય રેકોર્ડ અને શિલાલેખોમાં આ વિજયનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. પરંતુ આ રેકોર્ડમાં પરાજિત રાજાનો કોઈ ઉલ્લેખ જોવા મળતો નથી. હર્ષના મૃત્યુ પછી તરત જ ઉત્તર ભારતીય પ્રદેશ ફરીથી રાજકીય અસ્થિરતામાં સપડાઈ ગયો હતો જેના કારણે શક્તિશાળી શાસકો દ્વારા હુમલાઓ થયા હતા. ગુજરાતના શરૂઆતના ચાલુક્યો પછીના સોલંકી ચાલુક્યો કરતા અલગ છે.

દુર્ગા પ્રસાદ દીક્ષિતના ચાલુક્યોના રાજકીય ઇતિહાસમાં ચાલુક્યના વિજયો અને શિલાલેખોનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે, “વિનયાદિત્યએ પણ ઉત્તર ભારત પર આક્રમણ કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હોય તેવું જણાય છે. વિજયાદિત્ય, વિક્રમાદિત્ય II અને કીર્તિવર્મન II ના શાસન સાથે જોડાયેલા શિલાલેખો ઉત્તરાપથના તમામ પ્રદેશો, એટલે કે, ઉત્તર ભારતના શાસક પર તેમના વિજયનો ઉલ્લેખ કરે છે. સૌથી પહેલો શિલાલેખ જે વિનયાદિત્યના આ વિજયની વાત કરે છે તે વિનયાદિત્યના પુત્ર વિજયાદિત્યના 1લા શાસન વર્ષમાં આવતા સાકા વર્ષ 619માં બનેલી કાસર-સિરાસી પ્લેટ્સ છે. .... કેટલાક ચાલુક્ય રેકોર્ડ વિનયાદિત્યના ઉત્તર ભારત પર વિજય અને અનામી સર્વોચ્ચ શાસકની હારની પુષ્ટિ કરે છે.

વાતાપી ચાલુક્ય રાજા વિક્રમાદિત્ય I ના ભાઈ ધારાશ્રય જયસિંહવર્મનને ચાલુક્યો દ્વારા તાબે થયેલા અન્ય પ્રદેશો સહિત દક્ષિણ ગુજરાત પ્રદેશના કેટલાક ભાગોના રાજ્યપાલ તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવ્યા હતા. તેમના અનુગામી જયશ્રયા મંગલરાસા અને ત્યારબાદ અવનિજનાશ્રય પુલકેશિન આવ્યા. ત્રણેય શાસકોના શિલાલેખીય પુરાવા છે. પરંતુ ત્રણ શાસકો પછી શરૂઆતના ચાલુક્યોનું શું થયું તેની કોઈ નોંધ નથી. અવનિજનાશ્રય પુલકેશિન 731 સીઇમાં સિંહાસન પર બેઠા.

ગુજરાતમાં અવનિજનાશ્રય પુલકેશિનના શાસન વિશેના પુરાવા સંસ્કૃત શિલાલેખ દ્વારા પ્રમાણિત છે, જેને નવસારી શિલાલેખ કહેવાય છે. આ શિલાલેખ નવસારીના સાતમ ગામના રહેવાસી દ્વારા મળી આવ્યો હતો; તેણે

એપિગ્રાફિકલ સોસાયટી ઓફ ઇન્ડિયાને આપી. આ શિલાલેખ ગ્રેગોરિયન કેલેન્ડરના 1 નવેમ્બર 738 ને અનુરૂપ ક્વાયુરી યુગના વર્ષ 490 નો છે. બીજી અંદાજિત તારીખ 21 ઓક્ટોબર 739 CE છે.

અવનિજનાશ્રય પુલકેશિનના શાસન પહેલાં અને તે દરમિયાન, ઉમૈયા ખિલાફત અરબી પ્રદેશમાં શક્તિશાળી ઉભરી આવી હતી. મુહમ્મદના મૃત્યુ પછી, ચાર મુખ્ય ખિલાફતની સ્થાપના થઈ. ઉમૈયાદ ખિલાફતનો બીજો હતો; તેઓ મક્કાના હતા. તાજિકાસ તરીકે પણ ઓળખાય છે, જે આરબો માટેનો બીજો અર્થ છે, તેઓએ અખંડ ભારતના કેટલાક રાજ્યોને લૂંટ્યા, ખાસ કરીને સિંધ અને અંદરની તરફ આગળ વધ્યા. તેમનું સામ્રાજ્ય પશ્ચિમમાં સ્પેનથી પૂર્વમાં અફઘાનિસ્તાન અને પાકિસ્તાન સુધી વિસ્તરેલું હતું.

આરબોએ ભારતની સંપત્તિ વિશે ઘણું સાંભળ્યું હતું. તેઓ ભારતીય પ્રદેશોમાં તેમનું સામ્રાજ્ય વિસ્તારવા માટે મક્કમ હતા. તેઓ નવસારી સુધી આગળ વધ્યા. ત્યારપછીના ભયંકર યુદ્ધમાં, અવનિજનાશ્રય પુલકેશને આરબોને ખરાબ રીતે હરાવ્યો. અવનિજનાશ્રય પુલકેશને આરબોને હરાવવા વિશેના આ ભીષણ યુદ્ધનું નવસારીના શિલાલેખમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. નવસારીના શિલાલેખ દ્વારા જોઈએ તો, ચાલુક્યો અને આરબો વચ્ચેનું યુદ્ધ 737 અથવા 738 સીઈમાં થયું હશે.

નવસારી શિલાલેખ દ્વારા પુરાવા મળેલ યુદ્ધ અને વિજયના વર્ણન વિશે દુર્ગા પ્રસાદ દીક્ષિત તેમના પુસ્તકમાંથી ટાંકવા માટે, “આ રેકોર્ડ આરબ આક્રમણ અને નાયસરીમાં થયેલી ભીષણ લડાઈનું આબેહૂબ વર્ણન કરે છે. વધુમાં, તે મીકા સૈન્ય (આરબ દળો) નો ઉલ્લેખ કરે છે, જેણે સૈંધવ (સિંધુ સામ્રાજ્ય), કચ્છલા (કચ્છ), સૌરાષ્ટ્ર (કાઠિયાવાડ), ચાવોલાકાઓને લૂંટી લીધા હતા.... અવનિજનવરાય પુલકેગીરાજાએ તેમને તેમના મુખ્યાલયની નજીક ક્યાંક ભીષણ લડાઈ આપી હતી જેમાં તેઓ વિજયી થયા હતા.

આરબો સામેની લડાઈમાં આ વિજયની ઓળખમાં, વાતાપીના તત્કાલીન ચાલુક્ય રાજા, વિક્રમાદિત્ય બીજાએ અવનિજનાશ્રય પુલકેશિનને નીચેના બિરુદો આપ્યા. (શિલાલેખમાં વિક્રમાદિત્ય II નો ઉલ્લેખ વલ્લભ નરેન્દ્ર તરીકે કરવામાં આવ્યો છે):

1. ‘દક્ષિણાપથસધારા’, જેનો અર્થ થાય છે ‘દક્ષિણાપથનો નક્કર સ્તંભ’
2. ‘ચાલુકીકુલવથકારા’, જેનો અર્થ થાય છે ‘ચાલુક્ય પરિવારનું આભૂષણ’
3. ‘પૃથ્વીવલ્લભ’ અર્થાત્ ‘પૃથ્વીનો પ્રિય’
4. ‘અનિવર્તકનિવર્તયિત્રી’, જેનો અર્થ થાય છે ‘અનિવારણને દૂર કરનાર’.

આરબોએ ભારતને જીતવા માટે અનેક પ્રયાસો કર્યા. તે વ્યક્તિગત શાસકો દ્વારા આપવામાં આવેલ સખત પ્રતિકાર તેમજ ઉત્તર અને દક્ષિણના ભારતીય શાસકોની એકતા હતી જેણે તેમની પ્રગતિને તપાસવામાં અને તેમને ભારતીય ભૂમિમાંથી બહાર કાઢવામાં મદદ કરી. સિંધના આરબ ગવર્નર જુનેદે ખલીફા હિશામના આદેશ બાદ કાશ્મીર પર હુમલો કર્યો. કાશ્મીરના તત્કાલીન રાજા લલિતાદિત્ય મુક્તપિદાએ જુનેદને હરાવ્યો અને આ રીતે કાશ્મીરને લૂંટવાનો આરબ પ્રયાસ નિષ્ફળ ગયો. નાગભટ I ના નેતૃત્વ હેઠળ ઉત્તર ભારતીય અને દક્ષિણ ભારતીય શાસકોના સંઘે, ગુર્જર પાર્ટીહાર રાજાએ 8મી સદી દરમિયાન રાજસ્થાનમાં આરબ દળોને ખરાબ રીતે હરાવ્યા હતા. જો સખત પ્રતિકાર ન કરવામાં આવ્યો હોત, તો ભારત 8મી સદીથી ઇસ્લામિક શાસન હેઠળ હોત!